

Lénárd Anna

Nem túl dressy

Bettina Rheims: Can You Find Happiness?

C/O Berlin

2008. március 8 – május 11.

„You are too dressy” – hangzott Annie Leibovitz kritikája a Buckingham-palota hivatalos fotózásán. Az amerikai sztárfotóst a korona zavarta, amely szerinte túlságosan hivatalos külsőt kölcsönzött II. Erzsébetnek, s így a művész nem tudott elég közel félközni modellje személyiségéhez... A felség meghökkent, a korona maradt. Leibovitz ráébredt: ez nem az ő pillanata. Az uralkodónő amúgy is csak tizenöt percet szánt a fotózásra. Úgy tűnik, ennél lényegesen több időt tölthetett modelljeivel a francia kollégánő, BETTINA RHEIMS.

„A meztelen bőr olyan, mint egy üres lap, amelyre még senki nem írt. Amikor a modellek hozzám jönnek, mindent levetkőznek magukról: ruhát, származást, előéletet, jó vagy rossz ízlést” – nyilatkozta Rheims, aki modellként indult, így mielőtt intenzíven fotózással kezdett volna foglalkozni, volt alkalma elsajátítani a divatvilág, a glamour és a média vizuális nyelvét.

Színésznők és celebnők, glamournők és fitness-ladyk, olasz nők, német nők, topmodellek és szökenők, műzsák és jégkockanők – itt van mindenki a C/O Berlin nyolc termében, aki számít, azonban most valami mást csinálnak, mint amit eddig, mint amit munkakörük gyakorlása közben megszoktunk tőlük: megmutatják magukat csontig. Lemeztelenednek érzelmileg, és mind egyet kérdeznek Párizstól Los Angelesen keresztül Tokióig: *Pourquoi m'as tu abandonné?*

Ez a kérdés, és a hozzá tartozó látvány civilben mindig csak egy férfinak jár élményként, aki általában a legkevésbé sem örül az exkluzitásnak. Rheims méteresre nagyított, vivid színekben tobzódó fotóit azonban tömegek látogatják. Gondosan megkomponált, színpadszerű beállításokról van szó, ami nyilvánvalóvá teszi, hogy a képen jelenetet, sőt Nagyjelenetet látunk. Hogy a téma kimeríthetetlen, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a művésznő 12 éve készíti a sorozat darabjait.

Szoktak ugyan kényes ízlésű kritikusok *giccs*et kiáltani, mert valóban, a képek jónéhány esztétikai eleme a bulvárlapok címdalára való (néha valóban oda is kerül), de a pszichikai mélységük mindig visszarántja a műveket a „komoly oldalra”. Valószínűleg éppen a csillivilli eszköztár és annak mély használata köztí billegésben rejlik a művek egyik fő értéke.

Miért hagytál el engem? Ugye, nemcsak azért vettük komolyan Jézus szájából a bibliai kérdést, mert férfi volt? Vagy igen, és minden egyéb női hiszti? Pedig egy ketchupos üvegből is elég vér folyhat, ha a vörös latexruhás gyönyörűség tartja a kezében, aki a konyhaasztalnál ülve vörös körmeit harapdálja, és dönti a vörös paradicsomot a *pastára*: *Reggeli Monica Belluccival, 1995. november, Párizs*. Majd variáció fehérben: *Az Austin Powers 2 után nem vártuk volna, hogy sápadt gypajúszőnyegen vonaglik, mialatt vértelen emlői kibukkannak az épphogy összegombolt fehér csipkefelső alól: Heather Graham különös hangulatban ösztetóri az üdítősdobozt, 1996, Los Angeles*.

Ha pedig ezek az indulatok elhatalmasodnak, egy sztármodell veszélyes is tud lenni: az üvöltőpiros háttér előtt fekete neccfátyolban és fekete bőrmelltartóban álló *Eva Herzigova halálos fegyverként tartja a cipőjét, 2001, Párizs*.

Herzigovát azért vesszük azonnal komolyan, mert egy tizenötcentis fém túsarokról van szó, azonban a termeket járva be kell látnunk, hogy az ékszerretikültől a kólásdobozig, a konyhakéstől a szőke parókáig semmi sem ártalmatlan tárgy a női kézben, mikor a szenvedély komolyan nem vehető agresszivitásba fordul át.

A néző igazából nem fél, mert tudja, hogy a halálos ütés sosem fog lesújtani. Azt pedig, hogy a romboló energia leggyakrabban visszaüt, a férfiember már csak sajnálkozással és megkönnyebbüléssel vegyes lemondással veszi tudomásul. *Sharon Stone a nyakláncába harap, 1991, Los Angeles*.

Viszont tíz pont jár a *dark lady*nek, mert a hölgyek mind szépek, sokan biztosan okosak is, de dráma esetén humora csak neki van: a válságos pillanatban retiküljéből váratlanul csirkeláb kerül elő, amit diadalmas-vicces grimasszal mutat fel. Ruhája foszlik, lelógó szál tapad a térdére, de tudtuk, hogy rá számíthatunk: *Fekete mágia Asia Argentoval, 1996, Párizs*.

És Rheims valószínűleg tényleg tud valamit a női pszichéről, ha a kamerája előtt még az is leveti sémás maszkját, akiből eddig szinte csak egy egészséges fogsort ismertünk. Top bulvárhír: *Claudia Schiffer kivetkőzik magából, 1990, Párizs*. Tehát a hölgyek kérdeznek, és a kiállítás címe visszakérdez: *Can you find happiness?* Igen, ez az a kérdés, amely gigantikus bevételt termel női magazinok százainak.

Haladunk a termeken át, keressük, ugye, a boldogságot, nézegetjük a szép nőket, akik feldúltan és segélykérően minket néznek, és a *Miért hagytál el engem?* sorozat 37 darabja szép lassan kiegészül hét másik sorozat fotóival.

A *Chambre close* képeit (1991, Párizs) a fotósnő férjével, az író-esztéta SERGE BRAMLIVYVAL készítette. A négyzet alakú képek sorozata a zárt szoba és a kinyílt női test ellentétére épül. Esetlenül és fésületlenül berendezett szobasarkokban a voyeurizmus határát súroló kompozíciók. Az ajtó egy pillanatra kitárul, a hölgy már várta, hogy meglepessék, így a legkevésbé sem jön zavarba, felkészülten áll a mintás tapéta előtt vagy a vetetlen ágyon, hogy megmutassa magát. És ezt meg is teszi, fanszörzetig. Az ajtó becsukódik. Megláttunk egy kicsit a titokból, de nem kell vele töltenünk az életünket.

Aki az európai kultúrán nevelkedett, és a szexualitás témájával akar foglalkozni, nem tudja kikerülni a katolicizmus szellemi terhét. A Jézus életét feldolgozó *I.N.R.I.*-sorozat (1998) 85 darabját öt éve hatalmas sikerrel mutatták be a MEO-ban. Jelen válogatásba csak néhány erotikus töltetű darab került. Az egyik főszereplő természetesen Mária Magdolna, a kurvából lett szent, akiről nem tudjuk, valójában ki volt, de akik a testet és igényeit gyakran teljesen figyelmen kívül hagyó kereszténységet nem tudják elfogadni, az ő alakja köré fonnak minden ezzel kapcsolatos neurózist és traumát. Rheims Magdolna-kompozíciói a keresztény mítoszrendszeren túlmutató, testtel kapcsolatos archetipikus szakrális cselekedeteket ábrázolnak: a hajlevágás rítusát, a test betekerését gyorsan. Valószínűleg nem véletlenül rendezték úgy a kiállítást, hogy a következő terem-ből éppen annak a portréja pillant ide, aki a nyolcvanas években ledöntötte a Szűzanya körüli tabukat. Ráadásul Umberto Eco szerint nemcsak a popkultúra szintjén: *A szépség története* című szemelvénygyűjteményében a különböző korok Madonna-ábrázolásait összehasonlító tábláját Louise Veronica Ciccone arcképével zárja.

De a mára sémássá váló ájtatos Mária-képből úgy tűnik, Rheimsnek is elege van: a Szűzet apácafátyolban és fekete szado-mazo melltartóban ábrázolja. A lehajtott háromszögecskéből előbukkanó bal mellből tej helyett vér folyik. MANUEL GASQUET *Une passion de Jésus (1999)* című videóján végigkövethetjük, ahogy Rheims – aki mellel 47 évesen remek nő – dolgozik ezen a sorozaton. A képi vázlatok rajzolásától a helyszín kiválasztásáig, a kellékek, ruhák, díszletek elkészítéséig a teljes munkafolyamat sokkal inkább filmkészítésre vagy színházi rendezésre emlékeztet, mint fotózásra.

Tovább haladva újabb Máriát látunk, ezúttal a színpadon, ahol a *Heroïne* (2005, Párizs) sorozatban Natasa Vojnovic kivetkőzik kék és piros köntöséből. Ugyanitt Milla Jovovich megfáradt hattyúként, krétás lábbal pihen a díszletszékben.

Úgy tűnik, hogy Rheims, mikor a női psziché után kutat, mind térben, mind időben messzire jut: a *Spoon* (2006, Párizs) képei a filmezés hőskorát, a 20-as éveket idézik meg, a távoli tájakat pedig két sorozat képviseli, a *Made in Japan* (2007, Tokyo) nyolc fotója, és a *Shanghai* (2002) sorozat két darabja. Mikor ez utóbbi sorozatot készítette, Rheims hat hónapra odaköltözött a kínai metropoliszba, hogy „beléivódjon” az ottani nők érzés- és gondolatvilága, életmódja.

Bettina Rheims

Breakfast with Monica Bellucci, Novembre 1995, Paris

A német gyakorlattól teljesen eltérően Berlin egyik legfontosabb kiállítóhelye messze nincs fényesre suvickolva. Az első termekben még csak a lekopatott sárga-fekete szigszalag figyelmeztet, hogy vigyázz, lépcső! de ahogy beljebb érünk, egyre koszosabb lesz a kiállítóter. A fotók szerves környezetévé válik a kopott padló, és a sebtiben újra glettel, törött csempére ferdén visszahelyezett tűzoltópalack.

Talán csak a véletlen műve, hogy a koszszint növekedésével egyre durvábbá a tematika. Az utolsó terembe érve Rheims számomra végtelenül hitelessé válik azzal, hogy pusztá szeméremből nem hagyja ki a paletta egy fontos színét: a finom erotika, érzékiség, majd csábítás után a merő pornográfiát. A *Morceaux choisis*-sorozat (2001) nyolc fotóját nézve szinte az egyetlen felmerülő kérdés, hogy a tobzódó női testrészek pontosan hány nőhöz is tartoznak.

Végül összeszemelem a kibontott barnahajút a ciklámenre festett körmökkel (a kisujj körme legalább kétcentis, gondosan hegyesre vágott). A másiké a lófarok és a kék szem, rúzsa azonos árnyalatú az első lány körömlakkjával, és igen, övé az egy hete borotvált pina is. Akkor viszont a hosszú nyelv, amely azt nyalogatja, a másiké. Flitteres női szandálból azonban három pár van, és a szőzetszínnek sem stimmelnek teljesen. Akkor még nem tudtam, hogy Lisa, a profi és három másik lány az, akit nézek. Ők Rheims műtermében hamar rájöttek, mit kezdjenek egymással, így a teljes sorozat egy nap és egy este elkészült. A lányok dolgoznak. *I hope they can find happiness*. Távozom a mázavesztett ajtón.

Török Adrien

Szép lányok is sírnak néha

Bettina Rheims: Can You Find Happiness?

C/O Berlin
2008. március 8 – május 11.

Aki kifutóra lép – másképp jár. Aki méregdrága ruhákat visel – másképp lélegzik. Aki állandóan kamerákba mosolyog – másképp lát. Aki megízlelte a siker ízét – másképp létezik. Aki a csúcson járt – átléphet a túloldalra.

BETTINA RHEIMS meg is tette mindezt. Kifutókon járt, méregdrága ruhákat viselt, kamerákba mosolygott, sikeres volt, majd átlépett a túloldalra...

1978-ban fényképezőgépet vett a kezébe és elkészítette első fotósorozatát párizsi sztriptíz-táncosnőkről. Két éven keresztül műteremben fotózza a Pigalle amatőr akrobatáit és sztriptíz-táncosnőit, a képeket azután az *Égoïste* című lap közli elsőként. Nőket kezd fotózni, szépeket, híreket, de kiszolgáltatott, sebezhető helyzetben, egyszerre keltve vágyat és zűrzavart.

A csábító női test és a voyeur-szituációk megörökítése perverzítőja maradt, miközben nagy divatmagazinoktól, reklámcégekktől és neves divatmárkáktól kap megbízásokat. Zsenialitása abban rejlik, (a)hogy a kommersz, alkalmazott reklámfotográfia mellett kitalálta és megalkotta saját, önálló művészeti projektjeit.

Az 1989-ben *Female Trouble* címmel megjelenő első önálló fotóalbuma után 1991/1992-es *Chambre Close* (Zárt szoba) már a nemzetközi elismertséget hozza meg számára. Az 1994-ben megjelent *Animal* kitömött állatokról készült portréfotói jelentik számomra művészetének csúcspontját. Divatfotókra jellemző környezetben és minőségben, kitömött, üvegszemű állatok merednek bele a kamera halhatatlanságát jelentő lencséjébe. Megkövesedett tekintetük hidegsége a halál érintését hordozza. „Igazi portrét szerettem volna készíteni, szemből, olyat, amilyen az iskolások portréja, mikor vigyázzban kell állniuk... Volt, hogy éjszakákat töltöttem a kitömött állatok mellett, hogy megpróbáljak életet lehelni beléjük. Szerettem volna, már amennyire lehetséges, azt az illúziót kelteni, hogy nem is halottak ezek az állatok.” (Bettina Rheims)

1996-ban indítja el a *Miért hagytál el* című sorozatát, melyet a nagy port kavart *I.N.R.I.* felvételei követnek 1998-ban. Bettina Rheims író, műkritikus és fotótörténész férje segítségével egy képes bibliamagyarázatot állít össze egy 19. századi dél-franciaországi elmeegógyintézetben Krisztus életéről.

Személyes indíttatású képei, amelyeket a festészet, a mozi és a reklám alkotta sztereotípiákból állít össze, megtévesztők: glamour, csillogás, szupermodellek ámító, luxuskörülmények között, ahogyan csakis a *Vogue* címlapjáról nézhetnek le ránk, de mindez csak illúzió. Megkomponált, színpadias beállításai egyetlen örökérvényű kérdést feszegetnek: mekkora lehet a fotós hatalma, és mennyire lehet autonóm az individuumban? Modelljei ismertek, híresek: szupermodellek (Eva Herzigova, Claudia Schiffer, Sara Stroller) vagy hollywood-i színésznő-énekesnők (Madonna, Kristin Scott Thomas, Salma Hayek, Vanessa Paradis).

Bettina Rheims

Heroïne (Elise Crombez; Milla Jovovitch, 2005, Párizs)

Bettina Rheims

Karen Elson nue couronnée de fleurs, Octobre 2000, Paris, valamint hat fotó a Chambre Close sorozatból, 1991, fotók: Török Adrien

„A meztelen bőr olyan, mint egy üres lap, amelyre még senki nem írt. Amikor a modellek hozzám jönnek, mindent levetkőznek magukról: ruhát, származást, előéletet. jó vagy rossz ízlést” (Bettina Rheims)

Rheims a tökéletesen megkomponált képek, a történelmi és kulturális ikonográfia összes eszközével, erős színek és pazar kellékek segítségével az esendőséget, a sérülékenységet és a kiszolgáltatottságot állítja a fókuszba. A paraván mögé bepillantva mutatja meg, hogy a gazdagság és csillogás mögött is csak hús és vér, szív és lélek van: a szép lányok is sírnak néha.

A berlini kiállítás 95 felvétel mutat be Bettina Rheims nyolc fotósorozatából úgy, hogy a francia származású fotós alkalmazott és művészi tevékenysége közötti összefüggést vizsgálja. Az egykori központi postahivatal 2000-ben támadt fel romjaiból: C/O néven kezdett új életet a Museumsinsel (Múzeumsziget) és a kormányzati negyed között félúton. „A fotográfia kulturális fóruma” alcímmel ellátott intézmény három – egy fotós (Stephan Erfurt), egy dizájnér (Marc Naroska) és egy építész (Ingo Pott) – alapítója mára egy progresszív, nemzetközi szintű helyszínt hozott létre a fotográfia számára.

Bettina Rheims gyönyörű modelljei, híres színésznői, éppúgy mint Kiki, rendületlenül feszítenek az öreg postahivatal egykori irodáinak, termeinek és folyosóinak falain. Az elmúlt rendszer kiszellőztethetetlen, jellegzetes, az ablakokba, a falakba és a rajtuk megmaradt tapétába beleivódott hivatal-szaga kontrasztos közeget teremt a luxus ártatlan, kiszolgáltatott lányainak. A tokyoi Madoka és Tomo mégis jól megfér az emeleti levélelosztóban, miközben Kiki (Sara Stroller), a múlt századot idéző kokott, Kristin Scott Thomas és Heather Graham közelében pózol az egykori postáskisasszonyok ablakai helyén. A termet kétértelműség lengi át és a kortárs művészeti helyszíneként reaktivált C/O falairól úgy mosolyognak le ránk Bettina Rheims szupermodelljei, hírességei a csillogás, gazdagság és szépség szimbólumai, ahogyan, a *Vogue* címlapjáról sohasem: védtelenül és emberien

Az átjáróban, a lépcsőre letelepedve megnézhetjük Rheims reklámfilmjeit is, amint azt hirdetik, hogy a modern nő életében a L’Oreal, a L’Ancome vagy a Chanel jelenti a megbízható, értékes támaszt. És hinnünk kell neki, mert Eva Herzigova jól mutat benne és Julie Ordon is erre esküszik, csak szegény postáskisasszonyok feje felett múltak el az évek, úgy tűnik, nem éppen nyomtalanul.